

Sociologie Românească

ISSN: 2668-1455 (print), ISSN: 1220-5389 (electronic)

PORUMBACU (EDIȚIE ÎNGRIJITĂ DE IRINA STAHL)
EDITURA VREMEA, BUCUREȘTI, 2018.
HENRI STAHL

Mihnea Preotesi

Sociologie Românească, 2019, vol. 17, pp. 174-177

<https://doi.org/10.33788/sr.17.18>

Published by:
Expert Projects Publishing House

On behalf of:
Asociația Română de Sociologie

Porumbacu (ediție îngrijită de Irina Stahl) Editura Vreamea, București, 2018. Henri Stahl

Mihnea Preotesi

Cartea apărută în anul 2018 la Editura Vreamea este o colecție de schițe memorialistice ordonate cronologic în raport cu succesiunea evenimentelor istorice pe care acestea le descriu.

Autorul, Henri Stahl, este reprezentantul uneia dintre familiile importante ale culturii române, o familie care s-a dovedit a fi prolifică, câteva generații la rând, în domenii diverse ale culturii, de la grafologie, la literatură și de la politică la sociologie. O scurtă istorie a familiei Stahl și a autorului cărții este prezentată în introducerea bine documentată, aparținând Irinei Stahl.

Dintre cele 16 schițe reunite în acest volum, primele 4 se referă la perioada premobilizare, în timp ce în următoarele, acțiunea se desfășoară în primele luni ale intrării României în Primul Război Mondial, începând cu ziua mobilizării generale, continuând cu marșul către teatrul de operațiuni și culminând cu participarea la lupta de la Porumbacu și apoi cu retragerea în Moldova, odată cu ocuparea Bucureștiului de către trupele germane.

Toate schițele au un caracter autobiografic, cea mai mare parte fiind prezentate din perspectiva asumată a autorului, doar în două dintre schițe, acesta utilizând un alter ego, în persoana locotenentului Radu Rătescu.

Așadar, perspectiva din care sunt prezentate evenimentele este cea a unui *intelectual orășan, bucureștean, rezervist*, implicat în evenimente și situații limită specifice războiului.

Pe lângă valoarea lor memorialistică schițele structurate de Irina Stahl în acest volum dau, în forma în care sunt prezentate, o anumită coerență internă acestui volum, care devine mai mult decât o colecție de schițe. Deși nu propun, neapărat, cititorului personaje memorabile ci, mai degrabă, adaugă anumite tușe personale și pete de culoare unor tipuri umane cu profil schițat de caracteristici neutre precum cele de mai sus, situațiile excepționale în care interacționează oameni cu caracteristici atât de diverse reprezintă fundalul pe care se proiectează analiza subtilă propusă de autor, privind asumarea și reconstrucția identitară în astfel de situații.

Pe de o parte, sunt prezentate în cupluri dihotomice *orășeni* versus *țărani*, *rezerviști* versus *ofițeri activi*, *comandanți* versus *subordonați*. Învârțiții reprezintă o categorie opozabilă tuturor celor care nu au avut șansa, abilitatea sau lipsa

---

¹ Institutul de Cercetare a Calității Vieții

de caracter, să poată evita participarea directă la război, rămânând într-o zonă „protejată” prin relații și resurse personale.

Pe de altă parte, războiul nivelează diferențele de clasă, nasturii strălucitori, la început, de la mantalele ofițerilor se tocesc sau se rup, mantalele înseși se murdăresc sau se pierd, trecând prin aceleași bălți, prin aceleași furtuni și prin aceleași noroaie prin care trec și cele cenușii ale soldaților. Această simbolistică a pierderii strălucirii nasturilor și mantalelor apare, din când în când, în carte, ca un semnal discret al acestei omogenizări sociale în astfel de situații limită.

În primele schițe, ce prezintă perioada de pregătiri de război, premergătoare intrării țării în război, accentul cade pe identitățile asumate prin rolurile prestabilite ce modelează interacțiunile dintre șefi și subordonați: „*Pedagog iubit de elevi și vechil simpatizat de muncitori nu există*” (p. 55).

O situație asumată este și „*inferioritatea rezervistului față de colegul din armata activă*”, prin diferența de experiență și de expertiză militară. Diferențele între orășeni și țărani se reflectă în atitudini și comportamente foarte diferite în relația cu „superiorii”.

Cei de la oraș sunt, „*în mare parte, pe atât de guralivi și de batjocoritori, pe cât de leneși și pretențioși (...). Se abțin, cu greu, chiar în fața superiorului (...)* își scuză lenea printr-o pornire spre critică, rar, găsindu-se unul să ia viața așa cum este. (...)

„*Cei de la țară, de îndată ce se apropie un superior, își prefac obrazul, amuțesc, și, cu tot felul lor supus de a răspunde monosilabic întrebărilor, îi simți atât de străini de tine, atât de neîncrezători în vorba ta bună, încât te doare și ți-e ciudă*” (p. 56).

Identitatea asumată colectiv „la lucrări”, departe de casă se bazează pe afinități etnice și localiste, mai degrabă decât pe cele ce țin de clasa socială sau de ocupație.

„*Pe când la front, statura soldatului (...)* grupează oamenii, (...) după centimetri, la lucrări îi grupează simpatiile și poți fi sigur că (...) pe unde sapă Draganoff, sapă și Atanasoff și toți cei din Dobrogea Nouă, chiar dacă unu-I bulgar și altul găgăuz și că acolo unde e Aron Iancu «cel mititel», o să fie Weintraub, Finkelstein, și Lobel, deși unul este contabil, celălalt, funcționar, al treilea ceaparăzar și ultimul, vopsitor” (p. 56).

Spre deosebire de interacțiunile sociale prilejuite de astfel de manevre premergătoare războiului, situațiile limită pe care le prilejuiește **războiul adevărat** pot avea un impact major în mentalul colectiv și pot genera, în anumite situații, atitudini și comportamente radical schimbate.

O astfel de situație este cea descrisă de Henri Stahl în schița „Spion”. Sub impactul șocului pricinuit de apariția, pe cât de neașteptată, pe atât de amenințătoare a primului zeppelin nemțesc de atac pe cerul unui București aflat într-o perpetuă *petrecere*, se pot schimba brusc, chiar și mentalități și moravuri vechi și persistente, precum cele descrise și de Rădulescu Motru la începutul secolului trecut și operaționalizate de Stahl, de la nivelul românului, la cel al *bucureșteanului*:

„Mentalitatea bucureștenilor s-a schimbat radical de la această primă vizită a prototipului teutonic modern. De unde, dintre toate națiile latine, românul era, evident, cel mai refractar disciplinei polițiste, de unde, pentru un bucureștean alegător era foarte normal lucru, în caz de conflict cu autoritatea, să tragă o înjurătură vardistului străzii sale, ori chiar să îl ia la palme (...), sau, printr-un mic bacșiș plasat unde trebuie, să eludeze cele mai severe ordonanțe polițenești de la acea memorabilă vizită, bucureșteanul, nu numai că citea cu respect, memora și observa cu scrupulozitate toate ordonanțele Prefecturii cu privire la măsurile de pază contra zepelinurilor și aeroplanelor, dar se transforma însuși, în executor al ordinilor afișate” (p. 73).

Pe de altă parte, emoția interacțiunii cu oamenii ce vor fi aruncați în acest vârtej ce la va schimba viața și în care vor pătimi și pentru toți ceilalți, rămași acasă, stârnește reacții de admirație și solidaritate chiar și în oamenii cu caractere mici, precum în exemplul din schița „Un Marș”:

„Patronul cantinei (...) își pierdu pe încetul, trăsăturile porcine caracteristice birtașilor și, transfigurat, servea în persoană pe ofițeri, entuziasmându-se, într-atât, încât să crezi că o să se angajeze voluntar, dar se mulțumi să ofere trei sticle de șampanie Rhein și, cu toate că nevastă-sa era unguoiacă, ținu un toast încurcat, dar entuziast, pentru România Mare” (p. 83).

Solidaritatea între cei sortiți a înfrunta împreună războiul adevărat crește pe măsură ce momentul intrării în luptă se apropie, iar diferențe precum cele dintre rezervist și activ, bine păstrate până atunci, se topesc într-o clipă. „La cantina fabricii de postav, unde luaseră masa ofițerii, se împărășia răceala pe care o simțeau până atunci. Între ofițerii activi și cei de rezervă și, în ciocnirea paharelor, în toasturile înflăcărate, ținute, se înfrățiră sufletește cei asupra cărora apăsa aceeași grea răspundere a vieților încredințate curajului și prudenței lor” (p. 83).

Războiul unește oamenii care trăiesc împreună experiențe limită, dar îi poate și despărți de ei înșiși, în procese dureroase de dedublare, precum cea între om și soldat. Un gest normal, din perspectiva omului, precum iertarea acordată unui inamic rănit, poate deveni unul inacceptabil din perspectiva soldatului. Comandantul este cel care trebuie să asume asemenea alegeri în favoarea soldatului. Tentația alegerii alternative fiind automat debalansată de responsabilitatea poziției de ofițer și comandant.

„Înțelesei greșeala mea: refăcusem un om, dar distrusesem un soldat” (p. 129).

Această tensiune interioară este asociată permanent condiției ambigue a rezervistului ce se simte mai degrabă, apropiat ca un prieten, de soldați și de problemele lor, dar pe care conștiința responsabilității asumate, motivate de un patriotism adevărat, ce răzbate din fiecare pagină a fiecărei schițe a acestui volum, îl determină să încerce să devină, înainte de toate, un bun ofițer.

Astfel încât, simpatia pentru oamenii simpli, cu defectele și calitățile lor și pentru situația dificilă pe care o trăiesc împreună, este dublată de responsabilitatea de ofițer aspru și neîndurător față de omeneasca lașitate:

„Mă judecai aspru: fusesem, poate, un bun soldat, dar un prost ofițer, căci n-am știut ține oamenii în mână și, în dorința mea de a lua tunurile, n-am privit îndărăt câți mă urmează și la atac se rupe disciplina, cei lași rămân în urmă, se ascund la primul prilej” (p. 130).

„Greutatea mare e să miști oamenii din locul unde s-au culcat în trăgători. Aceiași oameni care, ca niște lei, în strigătele de «Peei, bă!»», au alergat la atac, nu se mai mișcă odată ce, culcați, au găsit în fața lor un tufiș, o tufă de iarbă mai înaltă, un mușuroi de furnici unde, fiindcă nu mai văd dușmanul, se cred la adăpost” (p. 132).

Pe de altă parte, proasta organizare și „această desconsiderare a noastră, a celor cu galoane puține, ne durea și era o greșală, căci cu altă mândrie am fi strâns în jurul nostru sufletește soldații dacă de la șefi am fi aflat exact sacrificiul ce ni se cerea, dacă am fi știut măcar ce trupe amice urmau să colaboreze cu noi” (p. 126).

În acest context, în care oamenii erau, în multe cazuri, practic, aruncați orbește în luptă, curajul și adevăratul patriotism rămâneau singurele repere ce mai orientau în vârtejul îngrozitor al războiului, soarta acestor oameni și a acestei țări, recâștigate acum 100 de ani și prin jertfa lor.

O astfel de carte, apărută în an *Centenar* este un omagiu adus milioaneilor de anonimi care au făcut posibilă o astfel de comemorare, dar și a autorului, Henri Stahl, cel care ne-a făcut părtașii unora dintre experiențele trăite de el, alături de o parte dintre aceștia.